

KERTINĖ
PARAŠTĖSapnų rūmai —
romanas apie tautinę
tapatybę ir tarnybą
imperijai

Ar mažų tautų ir jų narių likimai ne per mažas tema ambicingam ir talentingam rašytojui postmodernistinėje eroje? Iš Vidurio-Rytų Europos, neišskiriant ir Lietuvos, ataidi vis daugiau nusikundimų apie „provinciškų varžtus“ ir „pasauliui nežinomas kalbas“ — neva, „kalėjimus“ rašytojams. Kodėl neraišyti visuotiniomis temomis ir viena didžiųjų kalbų?

I tą klausimą dalinai atsako dabar Amerikoje anglų kalba pasirodęs vienos mažiausių ir skurdžiausių Europos tautų rašytojo romanas, albanų ismailo Kadare: *Sapnų rūmai*. Parašytas albaniskai, autorius „suprancūzintas“, jis jau išverstas į didžiulias pasaulio kalbas, o kritikai iškelia jo „universalumą“.

Sapnų rūmai — *Tabir sarrail* tai, mūsų šimtmečiui prasidedant, imperijos sostinėje — labai panašioje į Istanbulą ar Konstantinopolį — veikianti už policiją ir armiją galingesnė gigantiška, žvalgybos agentūra. Jos užduotis yra užuosti ir užčiuoti kai ir menkiausių netvarkos ar nepasitenkinimo užuominą, užgnaužti maištą pačioje jo užuomazgoje.

Kadangi maišto pirmieji daigai mezgiasi dar pasamoneje, sultono žvalgybos agentūra ypač domisi sapnais. Kasnakt iš 1900 agentūros įstaigų imperijos provincijose į centrą sostinėje suplaukia atrinkti pavaldinių sapnai. Ten jie rūšiuojami, gildinami, kol išsišajamas svarbiausias, gresmingiausias sapnas, kuris kas savaitę įteikiamas sultonui.

I tuos *Sapnų rūmus* autorius atveda savo vyriausią veikėją, jaunuolį Mark-Alem. Kaip ir autorius, jis albanas, įtakingos Quprili šeimos narys. Jo šeima daugiau kaip tris šimtus metų tarnavo otomanų sultonams. Kaip iš imperijos nemusulmonų pavaldinių pagrobėtieji janičarai, jie tapo karvedžiais, gubernatoriais, ministrais pirmininkais. Bet jų turtas ir galybė primena sapną — kiekvieną akimirka sultonas gali viską atimti, neišskiriant gyvybės. Įsijungęs į žvalgybos mechanizmą ir analizuodamas sapnus, Mark-Alem supranta, kad ir pati im-

perija tėra laikinai įsikūnijęs slogutis — fatalistiška kova dėl galybės, baimės ir teroro voratinė. Jis pradeda rinktis sapnus iš Albanijos, palaipsniui atstato savo protėvių šalį. Tirdamas savo šeimos medžio šaknis, jis atranda gilią ir tamsią paslaptį — vienas jo protėvių, tiltų statytojas, norėdamas užtikrinti, kad tiltas ilgai išsilaikytų, prieš tris šimtmečius jis įmūrijo gyvą žmogų ir pakeitė savo albaniską pavardę (Ura) turkišką (Quprili).

Atsidėję savo nuskurdusios, bejėgės gimtinės ir susilieję su imperija Qupriliai tebesididžiuoja savo praeitimi, o ypač net ir Vakaruose žinomą viduramžių epu, apdainuojančiu šeimos karžygiškas tradicijas. Tačiau tas epas deklamuojamas tikrai sultono valdomoje Bosnijoje, serbochorvatų kalba, o ne pačioje Albanijoje.

Knygai baigiantis, Mark-Alem pradeda garsiai kartoti savo albaniską vardą: Mark Gjorgj Ura. Jis mėgina rašyti žodį „Albanija“, bet nesugeba. Jį apima slogus jausmas, kurį jis pavadina „Quprilių liūdesiu“. To liūdesio nenustelbia ir jo pasodinimas į TABIR SARRAIL direktoriaus kėdę.

„Quprilių liūdesys“ nesiriboja albanų šeima. Jis žinomas visiems, iškeitusiems svarbią savo atminties dalį į aukšą ir leidimą žisti imperijinės galybės spenį — jį patyrė čams tarnauti nuėję lenkų ar gruzinų aristokratai, ir totalitarinių kaimynų galios užhipnotizuoti, jų nemirtingumą įsitikinti lietuviai. (Pastarieji pasidavimo sukeltą liūdesį tradiciškai skandina degtinėje).

Ši tautinės tapatybės ir ištikimybės savo kultūrai tema yra būdinga mažesniųjų tautų rašytojams. Nors ir keista, bet visi natūralu, kad kai kurie amerikiečių recenzentai tos temos (kaip dramblio zoologijos sode) visai nepastebėjo (pvz., *The New York Times Book Review*, 1993.IX.26).

Romanas, kaip ir *Sapnų rūmų* archyvai, aprėpia daugelį sluoksnių. Jis savaip užkalbina modernų Vakarų sapnininką Freudą teorijas apie sapnus ir pasamoni.

(„Būkit atsargūs su savo sapnais:

Iš monografijos „Adomas Varnas: gyvenimas ir kūryba“

ZITA ŽEMAITYTĖ

(Tęsinsy iš praėjusio šeštadienio)

DVASIOS RAMYBĖS
BEIEŠKANT

„Nuo 1896 metų rudens iki 1900 metų sausio mokiausi Kauno kunigų seminarijoje“, rašo savo autobiografijoje Adomas Varnas. Kas paskatino jaunuolį mesti gimnaziją ir stoti studijuoti dvasinių mokslų? Savo atsiminimuose jis rašo: „Žinojau, kad seminariją baigęs, būsiu kunigu ar nebūsiu, bet bus užskaitytas gimnazijos kursas“ (47). Taigi, stodamas dar nebuvo tvirtai nusprendęs būti kunigu. Prisilegtas nesėkmės Mintaujoje, jis ieškojo nusiramino, maišta-vo prieš gyvenimo monotonią, visuomenės sambūvio diktuojamas taisyklės, kurias žmogus randa gimdamas ir kurioms turi paklusti. Jis atsisako savo pasirinkto kelio, kuriam pritarė ir tėvai ir renkasi kitą, naują, dar nepažintą.

XIX a. Lietuvos ūkininkai savo sūnus skatino, dažnai ir verste vertė eiti į kunigus — mat, lengvesnė duona, ir baigus seminariją, nereikia iš savo krašto išvažiuoti. Adomo nei motina, nei patėvis stoti seminarijoje neragino, atvirkščiai, norėjo, kad užbaigtų gimnaziją, bet, žinoma, ir neprieštaravo jo pasirinkimui: Turėti tarp savųjų kunigą — visai giminei garbė. Juk motinos brolis kunigas Pranciškus buvo visų pasididžiavimas.

Kauno kunigų seminariją, į kurią 1896 m. rudenį atvažiavo Adomas, buvo ta pati žemaitių kunigų seminarija. 1867 metais (po 1863 m. sukilimo) caro valdžios perkelta iš Varnių į Kauną. Seminarijoje dėstomoji kalba buvo lenkų, su administracija klierikai taip pat kalbėdavo lenkiškai. Varnas prisimena, kad kapelionas, dvasios tėvas labai rėmė ir skatino lenkiškumą. Todėl iš pradžių klierikai, tikri lietuviai, net pasak Varno, „save laikė lyg ir lenkais bajorais“, tarpusavyje kalbėdavosi lenkiškai. Varnas taip pat buvo pasidavęs toms nuotakoms. Prisimena, kad jo geriausi draugai būvę tokie kaip Kuprevičius, t.y. tie, kurie laikė save „kilmingaisiais“. Su sąmoningais lietuviais, tokiais

kas bus, jei freudiniškai užims valdžią? po karo persėjo lenkų rašytojas Jerzy Lec). Analizuodamas Otomanų imperiją, autorius nušviečia ir 20 a. totalitarizmą. Quprilių „atminties skylė“ primena Čingizo Aitmatovo „man-kurtų“ likimą. Tačiau to universalaus romano šerdis yra už Lietuvą mažesnę ir skurdesnę Albaniją.

J. Ž.

Adomas Varnas (1879-1979)

Bangose (Autoriaus ir jo žmonos portretas, 1912)

kaip Juozas Snapšys-Margalis (1877-1921), kuris jau tada rašė eileraščius (jis yra populiarus dainos „Leiskit ir Tėvyne“ autorius), nors Mintaujos gimnazijoje ir buvo gavęs neblogą lietuviybės krikštą, Varnas nebendrėvęs. Bet tautinio sąjūdžio idėjos vis labiau plito tarp seminarijos auklėtinių. Tarpusavy, savo kambariuose, artimesni draugai vis drąsiau prabildavo lietuviškai, dainuodavo lietuviškas dainas (48).

Taip Varnas pateko į lietuvišką aplinką. Nors lietuviška spauda dar tebebuvo uždrausta, bet Varno teigimu klierikai skaitė Motiejus Valančiaus, Simano Daukanto raštus, turėjo 1897 m. Dorpatu (Tartu) studentų išleistą hektografuotą Kazimiero Jaukaus *Lietuvių kalbos gramatiką* ir iš jos mokėsi (48). Lietuvių kalbą pats Jaunius ir dėstė (nuo 1880 m. buvo seminarijos lietuvių ir lotynų kalbų profesorius). Per savo paskaitas Jaunius taip įsijausdavęs, kad pamiršdavęs ir save ir klausytojus, pasinerdavęs į abstrakčius išvedžiojimus, ne visada jaunoms galvoms suprantamus. Nepaisant to, jis žavėjęs klausytojus savo iškalba, minčių lakumu (48-50). Šventąjį Raštą seminarijos auklėtiniai dėstė Aleksandras Dambrauskas — Adomas Jakštas. Daug disciplinų buvo dėstoma lotynų kalba. Varnas taip ją pramokęs, kad galėjęs lotyniškai susikalbėti.

Seminarijoje buvo didelė biblioteka. Jaunasis klierikas daug skaitė — sakėsi perskaitęs visus 9 tomus Teodoro Narbuto *Lietuvių tautos istorijos*, kuri, be abejo, prisidėjo prie jo tautinės savimonės brendimo. Tuo metu seminarijoje, jau veikė lietuvių tautinės kuopelės, kurios daugiausia rūpinosi lietuvių kalbos ir literatūros ugdymu. Varnas joms prijaudė, bet nepriklausė, kaip sako — „nebuvo pakviestas“. Bet ir jis prisijungdavęs prie dainuojančių lietuviškas dainas.

Seminarijoje buvo stiprus choras, vadovaujamas Juozo Naujalio, kuris supažindino klierikus su grigaliniu giedojimu, bažnytine polifonija. Reikia manyti, kad Varnas buvo uolus choristas, nes turėjo gerą klausą ir visą gyvenimą mėgo muziką, dainas.

Ar surado trokštamą dvasios ramybę, apsilvėjęs klieriko rūbais? „Pradžią buvo man labai įdomi, nuotaikinga. Šventa ramybė ir tiek. Bažnyčioje pamokslų klausydamos ... buvau visiškai patenkintas seminarijos gyvenimu“ (52). Antraisiais studijų metais ta idiliška nuotaika išsisklaidė: „Man pasirodė, kad seminarijoje visiškai toks pat pasaulis, tos pačios intrigos ... t.y. vienas kitam baslius kaišioja, vienas kitam pavydi. Visiškai ne toji nuotaika, apie kurią aš svajočiau...“ (52).

Klierikas Adomas pradėjo labiau išsiklausyti į savo vidinį pasaulį, kuriame ruseno tas žodžiais nenusakomas, neužgesinamas, nesuprantamas nerimas. Vis stipriau jautė kasdieną apeigų rutiną, vis aiškiau suvokė, kad religinis auklėjimas tarp seminarijos sienų nenumaldė dvasios alkio, kuris vertė jį blaškytis, mesti nebaigtą gimnaziją, ryžtis be tikro pašaukimo išbandyti kietos dvasininko pareigos kelią. Klaida buvo ta, kad Varnas pirmą įstojo į seminariją, ir tik po to tikėjęs rasti „pašaukimo užuomazgą“.

Seminarijoje Varnui paaiškėjo, kad kunigo kelias — ne jam skirtas. Netikėtai pajuto potraukį dailei. Mėgo sėdėti bibliotekoje, vartyti iliustruotus žurnalus — dažniausiai tai būdavo lenkiškas žurnalas „Kraj“ su žymių dailininkų kūrinių reprodukcijomis. Raskdavo juose straipsnių apie Lietuvą ir iliustracijų istorinė tematika, vaizduojančių Lietuvos kunigaikščius Algirdą, Kęstutį, Vytautą. Didelį įspūdį darė Kauno katedros interjeras su dailės kūrinių, žavėjo skulp-

vis tik baigiau. Visus mokslus išėjau, tik egzaminų nelaikiau. Prieš Kalėdas buvau susirgęs ir nutariau ištūti iš seminarijos“

Baigęs tris kunigų seminarijos kursus, kitą rudenį Varnas į seminariją negrįžo. Tai nebuvo impulsyvus ar neapgalvotas veiksmas. Susiformavo savitas požiūris į religiją, į santykį su Dievu. Jam atrodė, kad žmogus turi pats pelyntis Dievo malonę, kad bažnyčia ne visada einanti ta vaga, kurią skelbia evangelija. „Nepametau tikėjimo Dievu, bet supratau — ne man būti apaštalu“ (60). Jau gilioje senatvėje jis apibūdino savo maištingą charakterį: „Konfliktas su patiu savimi — tai mano gyvenimo būdas“ (56). „Aš ieškojau, ir niekuomet neslėpiau nuo visuomenės savo ieškojimų ir visada kritiškai žiūrėdavau į savo elgesį“ (56).

Tėvai, žinoma, buvo nelabai patenkinti, kad sūnus vėl keičia pasirinkimą, atsisako būti kunigu. Jų parama nutrūko. Šiek tiek padėdavo dėdė kunigas Pranciškus, klebonavęs Latvijoje, mažoje parapijoje prie Baltijos, matyti, atlaidžiai žiūrėjęs į savo giminaičio poelgį ir jo nesmerkęs. Pas jį Adomas atostogavo tą lemtingą vasarą, kai išstojo iš kunigų seminarijos. Vis labiau jį traukė daile. „Buvo nusistatymas išvažiuoti į Petrapilį ir tą bandymą atlikti“ (60).

Seminarijoje praleisti metai nepraejo be ženklo, kaip ir bet kuri patirtis, formuojanti pasaulėjautą. Varnas ne tik išmoko lotynų kalbos, ugdė uždaras gyvenimo būdas, aktyvūs medituoti, gilintis į save; daug žinių davė ir plėtė akiratį perakaitytos knygos, čia paaiškėjo, kas gi visus tuos metus nedavė jam ramybės: tai buvo prigimties balsas, veržiamasis išreikšti save.

PETERBURGO MENO
MOKYKLOSE

Adomas, nors buvo gana impulsyvus ir staigus, tačiau svarbius sprendimus brandindavo pamatū; pasamoneje gimes intuityvus nepasitenkinimas esama būseną, virstavo racionali apmąstymu, kaip iš tos padėties rasti išeitį. Taip subrendo ir sprendimas palikti seminariją. Matyt, jau buvo girdėjęs apie įvairias dailės mokyklas Peterburge. Tad nepuolė į visišką nežinią, kur tektų beprasmiškai leisti laiką ieškant kranto, į kurį galėtų išplaukti. Jis nutarė važiuoti studijuoti dailes į Peterburgą. Buvo gavęs barono A. L. Stiglico techninio piešimo, braižybos ir lipdybos mokyklos studento V. Dragūno adresą; 1900 m. žiemą tiesiai pas jį ir nuvažiavo.

Peterburge nuo XIX a. pabaigos buvo nemaža lietuvių bendruomenė. Caro valdžiai uždarius Vilniaus universitetą (1832), kai iš Vilniaus į Peterburgą buvo perkelta katalikų dvasinė akademija (1842), o su ja persikėlė ir profesūra, Vilniaus, Seinų, Kauno kunigų seminarijos siuntė į Peterburgą dvasinę akademiją savo gabesnius auklėtinius. Įvairiu laiku joje mokėsi Antanas Baranuskas, Adomas Jakštas, Kazimieras Jaunius, Klemensas Kairys, Maironis, Vincas Mykolaitis-Putinas. XIX a. pabaigoje — XX a. pradžioje Peterburgo aukštojo mokyklo-

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Sapnų rūmai — romanas apie tautinę tapatybę ir tarnybą imperijai • Iš monografijos „Adomas Varnas: gyvenimas ir kūryba“ • Roberto Danio eileraščiai • Richardas Wagneris Karaliaučiuje • Maisto gamybos ir jo apdorojimo problemos Lietuvoje • Žibuntas Mikšys: ex collectione Algimantas Kelertas • Knyga apie Juzefą Pilsudskį: legenda ir atsiliepimai • Nauji leidiniai

Adomas Varnas

(Atkelta iš 1 psl.)

se studijavo apie 100 lietuvių studentų. Nuo 1850 m. čia dirbo Simonas Daukantas, čia buvo išspausdinta jo veikalų.

Nuo 1850 m. Peterburgo Viešojoje bibliotekoje dirbo etnografas ir bibliografas Silvestras Baltramaitis (1841-1918), čia šiose miestie tautodailininkas Antanas Juška išleido rinkinį *Lietuvių liaudies dainos* (1867), Peterburgo MA 1883 m. išleido Juškos rinkinį *Lietuviškos svotbinės dainos*. Peterburge 1870-1874 m. studijavo Petras Vileišis rūpinęsis uždraustos lietuviškos spaudos atgavimu. XIX a. pabaigoje padidėjo gyva emigracija iš Lietuvos kaimų: daug lietuvių atsidūrė Peterburge po sunkių nederliaus metų (1867-1868), kiti, atitarnavę caro kariuomenėje ir pasilikę ten gyventi, kvietėsi gimines, pažįstamus; nemažai Lietuvos kaimo žmonių dirbo Peterburgo gamyklose, tapo amatininkais – staliais, siuvėjais, batsiuviais. Kūrėsi lietuvių organizacijos. Rusijos imperijos didysis šiaurės miestas tapo ir lietuvių kultūros centru. 1892-1918 m. veikė Silvestro Baltramaitio, Adomo Dambrausko-Adomo Jakšto, Jono Mačiulio-Maironio ir kitų įkurta „Petrapičio labdarininkų lietuvių ir žemaičių draugija“. 1910-1917 m. Savitarpio pagalbos, 1904-1918 m. – mažturčių draugijos. Jos turėjo savo bibliotekas, steigė lietuviškas mokyklas, rengė vakarus, koncertus. Lietuvių chorais uoliai rūpinosi Peterburgo konservatorijos studentas Mikas Petrauskas (1873-1937), 1903 metais pastatęs savo sukurtą operetę „Malūnininkas ir kaiminkrėtys“. Sv. Kotrynos bažnyčios vargonininkas Česlovas Sasnauskas (1867-1916), vėliau Juozas Zauka (1862-1943), kuris ne tik suorganizavo lietuvišką chorą, bet rengė vaidinius, juos režisavo, pats vaidino. Jis geriausiai išliko Adomo Varno atmintyje.

Pusmetį Adomą priglobė savo kambaryje Dragūnas.

„Aš negalėjau iš karto į Štiglico mokyklą įstoti, kadangi mano pasirašymas dar buvo labai menkas. Kopijavau šokišias tokias iliustracijas. Iš gamtos nieko nebuvau daręs, net geometrinų figūrų nepažinojau“ (61). Iš draugo gavęs informaciją apie kitas mokyklas, jis įstojo į Dailei skatinti draugijos vakarines klases. Klasės buvo pritaikytos dirbantiesiems, turintiems potraukį ir dailės gabumų žmonėms, todėl pamokos vykdavo po pietų nuo trečios iki šeštos valandos. Čia buvo pradėdama nuo dailės abėcėlės, piešiamos geometrinės figūros, supažindinama su perspektyvos dėsniais. Klases lankė jaunuoliai, norintys stoti į aukštesnias mokyklas, lankė ir dailę mėgstantys valdininkai. Vėliau čia mokėsi ir Adomo bičiulis, žymusis muziejininkas Paulius Galaunė. 1909-1916 m. su pertraukomis jas lankė ir Petras Rimša. Adomas klases lankė pusę metų, išeidamas, kaip jis sako, trijų skyrių kursą. Piešimas jam sekėsi, jau turėjo šokią tokią praktiką, kurią buvo igijęs kopijuodamas seminarijoje Andriolio paveikslų reprodukcijas. „Tas piešimas galbūt ypatingai atsiliepė į mano tolimesnį darbą, kadangi pats esu tos rūšies žmogus, kuris mėgsta viską daryti tiksliai, ar norėtų taip daryti, bet gal nedaro“ (186). Jis sutikęs mokytojus, kurie tikina, kad išmokęs gerai piešti, mokės gerai tapyti. „Aš visą gyvenimą tuo vadovavau“ (Ten pat). Tai patvirtina ir jo darbai – jo tapyboje dažnai dominuoja piešinys.

Lankydamas Dailei skatinti draugijos vakarines klases, Varnas tuščiai neleido laisvo nuo užsiėmimų laiko. Priešpiečius praleisdavo viešojoje bibliotekoje,

Adomas Varnas

Poeto Bernardo Brazdžio portretas, 1948.

skaitydami klasikinę literatūrą, „pradedant Šekspyru, baigiant Goethe ir Šileriu (...)“. Toji biblioteka buvo mano didžiausia atrakcija... išsirašinėjau, dariaus daug ištraukų, stengiausi jas grąžinti, suprasti atrastų minčių reikšmes, jas pritaikyti gyvenimui“ (61). Naujai atsivėrę minties pasauliai veikė jaunuolio mąstyseną, mokė filosofškai žiūrėti į pasaulio reikšinius; tai praverė ne vieną sunkią gyvenimo akimirą, kurių, kaip ir džiaugsmo, jo ilgas gyvenimas nestokojo. Keletą mėnesių palankės Piešimo klasės, tų pat 1900 m. žiema Varnas pradėjo mokyti A. L. Štiglico techninio piešimo, braižybos ir lipdybos mokykloje. Ji ruošė piešimo ir taikomojo-dekoratyvinio meno dėstytojus aukštesniosioms meno mokykloms; Štiglico mokykloje Varnas išėjo, kaip jis pats yra sakęs, visus tenai dėstomus tiek teorinius, tiek praktinius dalykus. Iš teorijos buvo dėstoma meno istorija, geometrija, perspektyva. Praktiniai užsiėmimai apsiribodavo braižyba ir gipso figūrų piešimu anglimi. Ši technika leido lengvai išgauti formų apimtis, spresti šviesos ir šešėlių problemą. Mokyklos privalumas buvo tas, kad baigusieji įgydavo specialybę, o gabiesiems, norintiems toliau tobulintis, iš Štiglico fondo buvo skiriama stipendija, su kuria galėjo važiuoti metams semtis žinių ir užsieni. Vėliau Štiglico mokykloje mokėsi ir kiti žymūs mūsų dailininkai: Kajetonas Sklėrius ją baigė 1913 metais, Adomas Galdikas – 1917 metais, Vladas Didžiokas studijavo 1910-1916 metais.

Mokydamasis Štiglico mokykloje, Adomas gyveno kartu su Kazimieru Būga (1879-1924), būsimuoju žymiu lietuvių kalbininku, Kazanės gatvėje. Kiek vėliau prie jų prisijungė Augustinas Voldemaras (1883-1942). Visi trys buvo išsinešę nemažą kambarį. Būga buvo baigęs progimnaziją prie Šv. Kotrynos bažnyčios, nuo 1899 m. dirbo Meteorologijos stotyje ir buvo įsijungęs į Peterburgo lietuvių visuomeninę veiklą, buvo Savitarpinės pagalbos draugijos valdybos narys, su kitais leido hektografuotą lietuvišką laikraštį „Žiburys“, Braškučio, Dausinio, Vytiečio slapyvardžiais rašė ir lietuviškus laikraščius *Tėvynės sarga*, *Varpa*, *Naujienas*, *Dirva*, *Žinyčia*. Voldemaras ir Peterburgą atvyko beveik tuo pačiu laiku kaip ir Adomas, te-

baigęs tik 2 metų Švenčionių apskrities mokyklą. Peterburge jis susipažino su lietuvių jaunimo globėju Eduardu Volteriu (1856-1941). Tai buvo žymus mokslininkas-kalbininkas, baltistas, etnografas, literatūros istorikas. Tuo pat metu dėstė Peterburgo universitete ir dirbęs Mokslo akademijos bibliotekoje. Jo paskatintas Voldemaras per metus pasiruošė iš gimnazijos keturių metų kurso ir išlaikė egzaminus į įsteigtos Volterio suaugusiųjų mokyklos penktąją klasę. Lotynų kalbos jam padėjo mokyti Adomas Varnas. Voldemaras stebino draugus mokytojus puikia atmintimi. Per vasaros atostogas pasiruošęs ir likusių klasių kursą jis eksternu išlaikė abitūros egzaminus. Turėjo gera iškalbą, ir improvizatorius būvęs neblogas.

Netrukus Adomas, kaip ir daugelis Peterburge mokslus ėjęsiu jaunuolių, išitraukė į lietuvišką veiklą. Su Būga ir Voldemaru jis dalyvavo Zaukos vadovaujama lietuvių vaidintojų būrelyje. Zauka tuo metu buvo Sv. Kotrynos bažnyčios zakristijonas, gyveno parapijos namų pusrūsyje, ten vykdavo ir repetitijos. Nepakeičiamas vaidinimų sufleris būdavo K. Būga. „Jo darbas buvo itin svarus. Jis buvo ne tik sufleris, bet mokė mus gerai kirčiuoti ir taisyklingai ištarti žodžius“ (65).

„Salės, kuriose mes vaidindavome, būdavo pilnos“ – prisimena Varnas. Vaidinimai nebūdavo dažni – labdarių draugija statydavusi veiklą du kartus per metus, kitos draugijos rečiau: jeigu viena draugija su veikalu pasirodydavusi rudenį, tai kita – pavasarį. Publika dažniausiai būdavusi ta pati. Artistai daugiau būdavo studentai, kanceliarijų darbuotojai, paprasti valdininkai. Kai vakaruose pradėjo dalyvauti ir Sasnauskas, vėliau Zaukos vadovaujami chorai, publikos dar labiau pagausėjo.

Tie vakarai visam gyvenimui liko Varno atmintyje, kaip dvasios stiprybės teikiantys vienminčių susibūrimai. 1901 metų rudenį surengtas Mažturčių draugijos vakaras, kuriame jis mintinai padėklamavo visą „Anykščių šilėlį“. Išmoko jį skaityti ne iš kokio kirčiuoto teksto, bet tam pačiam Kazimierui Būgai padėdam per repetitijas. „Tačiau kai scenoje išbambinavo visa „Šilėlį“ nuo a iki z be suflerio pagalbos ir gerokai suprakaitavęs iš už kulisų grįžau į salę, netikėtai

pasitaikiusi laisva kėdė pirmoj eilėj buvo šalia... kunigo Jauniaus. Pasakęs man bendrą komplimentą apie girdėtą mano deklamavimą, atkreipė dėmesį į kai kurių žodžių klaidingą kirčiavimą. Aš kirčiavęs neteisingai, sakdamas kalnai, o reikia dėti tvirtapradę priegaide ir tarti kalnai kelmuoti. Aš jam labai padėkojau; paskui dar įsišnekėjom, turėjom apie ką pakalbėti, sakiau, kad mes seminarijoje jo lietuvių kalbos gramatiką nagrinėjom, mokėmės...“ (65).

Jaunystės susitikimai su žymiausiais kalbininkais Jauniu, Būga nepraėjo be pėdsakų – visą gyvenimą Varnas dėmėjosi kalbos dalykais, kūrė technikai reikalingus žodžius, sudarė 40 tūkstančių kortelių pavardžių kartoteką.

1971 m. Varnas rašė: „Turiu nebaigtą tvarkyti lietuviškų pavardžių kartoteką, kurioje surinkta apie 40000 kortelių. Norėčiau ją paruošti ne tik alfabetine tvarka, bet ir pagal

pavardžių galūnes, pvz. – eika: Domeika, Juodeika, Lideika, Prūseika, Sodeika ir pan. Ši medžiaga lingvistams gali būti įdomi ir kitokiais požiūriais.“ (Šiuo metu kartotekos pargabenimu iš Čikagos į Mokslo akademijos Lietuvių kalbos institutą rūpinasi Lituanistikos tyrimų ir studijų centro direktorius Jonas Račkauskas). Pats Jablonskis Varnui vėliau yra sakęs: tu turi žodžiui uoslę...

Trijų lė sudarė linksma kompanija. Varnas prisimena, kad Voldemaras mėgdavęs pasakoti anekdotus, juokauti. Anekdotų jo galvoje buvusi „gyva pekla“. Bet jis nemokėjęs jų gerai pasakoti: kartais išeidavę net užgauliai, klausytojai ne visuomet jo pasakojimus suprastavę kaip juokus (65). Vidurnaktį, grįždami iš repetitijų ar susirinkimo, linksmieji vaidintojai kartais pagasdindavo ne vietoje su karietomis sustojusius vežikus, suvaidindami „inspektorių“ – tokių išdaigų vadas būvęs Adomas.

Per lietuviškus vakarus užsiėmėdavo platesnės pažintys su lietuviškosios bendruomenės nariais. Atsiradavo tokių, kurie tapdavo lyg ir jaunimo globėjais. Vienas jų buvo ir Andrius Kuraitis, didelės valgyklos savininkas, nešykštėjęs lietuviukams vaisių. Kuraitis būvęs didelis patriotas, jau tais laikais pranašavęs tėvynei greitą laisvės atgavimą. Jo šeimoje augo trys dukros gimnazistės. Susipažinę lietuviškuose vakaruose, jaunuoliai buvo pakviesti lankytis ir namuose. Ten savaitgaliais ir traukdavę visas trejetas, jaukiai praleisdavę laiką, ir būdavo pavaisinami socialiai vakariene. Čia Varnas susipažino su Miku Petrausku, kuris nuo 1901 m. studijavo Petrogrado konservatorijoje; vėliau vyresnioji Kuraitė Stasė ištekojo už Miko Petrausko, o jaunesnioji Marija tapo Adomo Varno žmona. Kuraičių namuose Adomas Varnas susipažino ir su Eduardu Volteriu. Jis būvęs nepaprastai nuosirdus žmogus, mėgęs su jaunimu bendrauti. Trys draugai Varnas, Būga ir Voldemaras, juokais pasivadinę „padegėliais“, 1901-1902 m., kaip prisimena Varnas, dažnai šeštadieniais lankydavę Volterio namuose. „Tą dieną, kai mes turėjome laimės vakaroti pas Volterius, profesorius jau iš pat ryto vilkdavo iš turgaus didelę lydeką, kurią ponis Volterienė mokėdavo labai gardžiai paruošti“ (63). Iš Varno Volteris yra

užrašęs joniškietišką pasaką apie tris brolius – Kalnavertį, Miškavertį ir Meškamušį. „Paskui toji pasaka buvo atspausdinta chrestomatijoje kaip Joniškio tarmės iliustracija“ – prisimena Varnas (63).

Pasilgęs gimtinės dūmo Varnas aplankydavo ir „savo joniškėlius“, to meto Peterburgo darbininkų Šukių, Čyžų, Mačerskių šeimas.

Grįžęs iš Peterburgo vasaros atostogų į Joniškį, Adomas lankydavosi pas savo giminaitį Stanislovą Gosą, gyvenusį Medvilionyse. Gosų šeimoje buvo keli liberalių pažiūrų visuomenės veikėjai. Stanislovo Goso dvare Medvilionyse jau 1900 m. įvyko slapta lietuviškas vakaras, buvo suvaidinta komedija „Velniats spąstuose“. Vasaros metu, kai ten susiburdavo studentų vieningų iš Maskvos, Peterburgo, Mintaujos, vykdavo savotiški lietuvių inteligentijos suvažiavimai. Vieną vasarą, – Varno atminimu tai galėjo būti 1902 m., – ir jis dalyvavęs tokia „suvažiavime“ būvę skaitomos paskaitos, vyko diskusijos. Tada Varnas susipažino su Povilu Višinskiu (1875-1906), su kuriuo paskiau keitėsi laiškais, Varnas jam siūsdavo savo sukurtais atvirutėmis, kurias Višinskis panaudodavo spaudoje. Ten pat Varnas susipažino su publicistu, visuomenės veikėju, istoriku Stasiu Matulaičiu (1866-1956), Julija Janulaityte (1882-1978), vėliau ištekęsija už Jono Biliūno, ir kitais lietuvių veikėjais, pasiryžusiems bet kokiomis sąlygomis dirbti savo kraštui. Tų susibūrimų tikslas buvo ugdyti lietuvišką samonę. Apie nepriklausomybę dar tuomet nebuvę kalbama, tik apie intensyvią kultūrišką augimą.¹⁰ Tai paliko pėdsaką jaunojo Varno samonėje, skatino neapsiriboti buitines rūpesčiais, o siekti aukštesnių tikslų, platesnių horizontų, sieti savo gyvenimą su pavergtos tautos reikalais, veikti, darbuotis jos labui. Jis prisipažįsta, kad tos diskusijos, tie nuomonių pasikeitimai „žadino kažką, kas lyg manyje jau būtų buvę, tik reikėjo pajudinti“.¹¹

1902 metų vasarą Adomas Varnas apsilankė Joniškėje: „Su tėvais buvau šiek tiek susigerinęs po seminarijos konfliktų“ (67). Tais metais buvo daroma 1901 m. pastatytos naujosios Joniškio bažnyčios vidaus apdaila, bažnyčia dekoravo dailininkai iš Varšuvos. Tai gal kokį mėnesį ir aš dirbau prie sieninių paveikslų.

Adomas Varnas

Poeto Fausto Kiršio portretas, 1947.

Man teko ir dažus paruošti, ir kokią plotmę aliejiniais dažais užtepti... prisidėti su teptuku, nors aš tą teptuką dar nemokėjau laikyti (67).

Gavęs iš patėvio 80 rublių, namiškių išlydėtas, Varnas dilynau išvažiuo į Tauragę, nusprendęs pasiekti Vokietiją, o per ją į Krokuvą. Laimingai atsidūręs Lauksargiuose, užėjęs į aludę dviem prie jo stalo prisėdusiems vyrų kams nuosirdžiai pasipasačiojo, kad neturįs paso, o norįs pasiekti Krokuvą. Jo nuomone, tai buvo šnipeliai, nes perėjus sieną, ji sulaukė vokiečių žandarai, uždarę į kalėjimą, po paros perdavę rusų pasieniečiams. Šie, kyšio sušvelninti, pasiuntė Varną namo, paskyrė jam palydovą, kuris turėjęs jį nuvežti į Šiaulius. Kai šis naktį užmigo Žeminių stotyje, prieš Kėdainius, Varnas pabėgo iš traukinio, palydovo rankose liko paskutinis dokumentas-metrikai. Pėščias vakare Varnas pasiekė Šetą, kur vikaravo seminarijos mokslo draugas Bronius Zelionka. Draugas ištisė pagalbos ranką. „Teko eiti per balas, buvau apsitąskęs, o ir ūsiukus buvau užsiauginęs, tai pamanė, kad esu koks žulikėlis, nenorėjo iš karto tamsioje įsileisti“.¹² Tą patį vakarą nusikutsęs ūsus, rytą apsilvilkęs draugo duota sutana ir apsiaustu, taigi persirengęs kunigu ir gavęs 25 rublius, su vežiku išvažiuo į Panevėžį, o iš ten – į Oriolo guberniją, mažą Livnų miestelį, kur gyveno ir dirbo Štiglico mokyklos draugas dailininkas S. A. Aleksandrovskis. Atsidūręs Rusijos gilumoje be dokumentų ir be pinigų. Besisvečiuojant trečią dieną miestelio žandarai susidomėjo nematytu atvykėliu: „Aš tuomet, kad ir blogiausioje situacijoje nebuvau linkęs nusiminti... Jei, sakau, yra pavojus ir mus gali mušti, tai muškim pirmieji“ (71).

Jau vien jo pabėgimas iš Lietuvos, nevenigiant nuotykių, rodo pramuštgalvišką ir romantišką Varno prigimtį. Renesanso laikais jis, ko gero, būtų švaistėjęs „aštriuoju kardu“ ne praščiau už Benvenutą Čelinį. Varnui šovė galvon, kaip N. Gogolio „Revizoriaus“ herojų, vizituoti miesto įžymybės ir tuo nukreipti nuo savo personas įtarimą. Pasisamdes už skolingus 5 rublius vežiką, jis draugo lydimas aplankė žymesnius miesto valdininkus. „Oficialiai jiems sakydavau, kad esu Kauno kunigų seminarijos auklėtinis, susirgau vidurių liga, ir man patarta važiuoti į mineralinių vandenų kurortus. Man rytojau mes susilaukėme kuo ramiausiai nuteikiančių gaudų, kad viskas tvarkoje, kad aš esąs geras žmogus, linksmas...“ (72-73). Draugas suruošė pas save vakaronę su šokiais ir vaišėmis. Po daugelio metų tą istoriją prisiminė ne tik Varnas, bet ir Aleksandrovskis. Paryžiuje papasakojęs ją Ignui Šlapeliui. „Kunigėlis“ greit igijęs visų simpatiją, pasirodęs linksmas, gerai šokęs, keletas rusaičių jį net įsimylėjo.¹³ Pasisvečiavęs savaitę, gavęs iš draugo brolio, mokytojų seminarijos dėstytojo, 25 rublius ir pasą, Varnas vėl leidosi į kelionę, turėdamas tikslą pasiekti Krokuvą. Ir toliau jis neišvengia kurjoziškų istorijų, į kurias dėl savo temperamento ir fantazijos neretai pakliūva. Taip buvo ir kelionėje į Krokuvą. Traukinyje barzdoti rusai atkreipė dėmesį į glotniai nusiskutą, ilgą apsiaustu bendrakeleivį: ėmė klausinėti kur keliaujas. Ir pradėjo Varno vaizduotę veikti. Jis sukuria išties istoriją, kad esąs Kalugos gubernijos dvarininkas, baigęs Olandijoje agronomiją, o dabar vykstant į Varšuvą pagilinti žinių, mat turis stambią kalakutų fermą. Įsimaiginęs pasigyrę, jog išauginęs iki 80 svarų sveriančius kalakutus. „Paskui pats nusigandau, kad nepagalvojau: 80 svarų kalakutas – tai jau geras veršis... Jėzus

(Nukelta į 3 psl.)

Adomas Varnas

Colorado kalnai.

Richardas Wagneris Karaliaučiuje

Karaliaučius, anksčiau buvęs svarbus Rytprūsų prekybos ir kultūros centras, per karą daug nukentėjo. Sovietams okupavus Rytprūsius, šis kraštas buvo pavestas karine zona, kuri ilgai turistams buvo uždara. Grįžkime į 19-tą amžių, kai Karaliaučiaus muzikinis gyvenimas turėjo daug įtakos vokiečių romantinei muzikai.

Karaliaučiaus Muzikinis teatras buvo pastatytas 1808 metais. Šis teatras nepasizymėjo ypatingais pastatymais: standartinis italų ir prancūzų repertuaras – Rossinio, Auberio, Cherubinio operos. Be to, labai populiarūs buvo Weberio „Laisvės šauksmas“ pastatymai. Meno vadovai Karaliaučiuje pabūdavo po dvejus metus ir išskelbė kitur.

Tuo tarpu Magdeburge operos direktorium buvo Richardas Wagneris, kuris savo pastangomis pakėlė to teatro meninį lygį. Jam buvo sunku verstis, nes teatras savininkai mažai atlygindavo artistams, ir Wagneris skolinosi pinigų pragyvenimui. 1835 metais solistė Wilhelmina Planer laimėjo Magdeburgo dainavimo konkurse premiją, po kurios jai buvo siūloma dainuoti įvairiuose teatrose. Muzikas Richardas Wagneris buvo sužavėtas ir susipažino su ja. Kai Wilhelmina buvo angažuota dainuoti Karaliaučiuje, Wagneris sekė paskui ją, norėdamas ten gauti „kapelmeisterio“ poziciją. Wagneris susidraugavo su ita-kingu Abrahamu Moelleriu, kuris turėjo ryšius su Karaliaučiaus teatro direktorium Louisu Schuberth'u. 1836 metais Wagneriui pavyko būti paskirtam Karaliaučiaus teatro direktorium. Jis vedė Wilhelminą Planer, bet kitą rytą buvo pašauktas į magistratą atsakyti į savo Magdeburgo kreditorių reikalavimus.

Būdamas Karaliaučiuje, Wagneris parašė uvertiūrą tema „Valdyk, Britanija“ ir muziką J. Springerio istorinei dramai „Die letzte Heidenverschwörung in Preussen“. Jo operinės kompozicijos buvo tik „Die Feen“ ir „Das Liebesverbot“, abi panašios į italų operas. Daug kliūčių jam sudarė Magdeburgo kreditoriai, neduodami jam ramybės, ir jis visokiomis priemonėmis bandė jų išvengti. Ryga tuo metu buvo Rusijos valdžioje, ir geografiškai buvo paranki vieta Wagneriui pasisukti. 1837 metais Wagneris persikėlė į Rygą, kur jis tapo Vokiečių teatro direktorium iki 1839 metų. Būdamas Rygoje, jis parašė savo romantinę operą „Rienzi“. Jo žmona tuo tarpu buvo išsikėlus pas savo tėvus į Drezeną. Po kiek laiko ji sugrįžo pas savo vyrą. Tačiau Wagneris pasigedo vakarų bendruomenės bei dinamikos, ir 1839 metais jie nusprendė persikelti į Prancūziją.

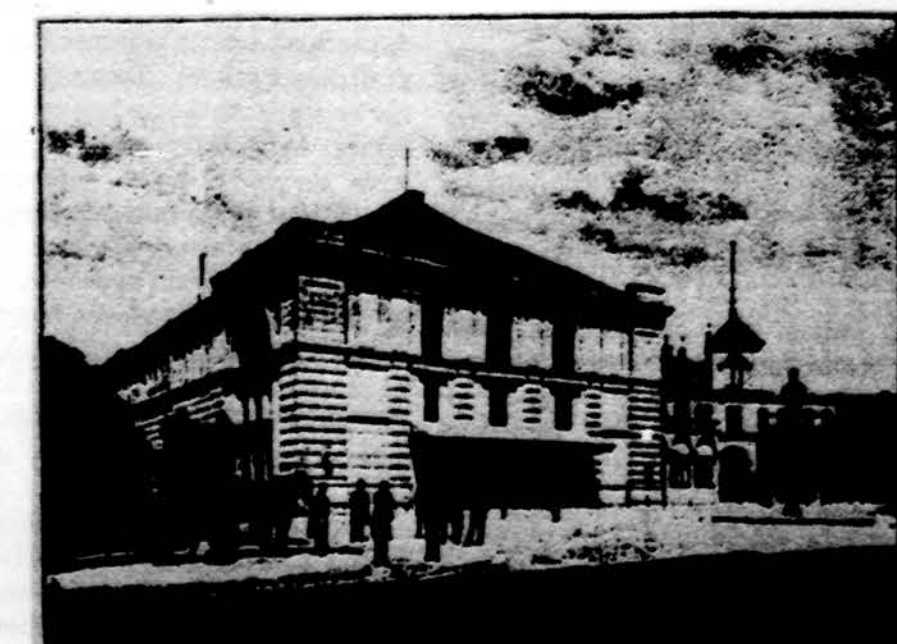
GEDIMINAS INDREIKA

slaptai peržengė Lietuvos-Rytprūsų sieną ir vėl sustojo Karaliaučiuje.

Liepos mėnesį mažas prekinis laivas „Thetis“ išplaukė iš Piliavos uosto, prie Karaliaučiaus, link Londono. Saugiai perplaukus Baltiją, audra užklupo Cattegato sąsiauryje, kuris veda į Šiaurės jūrą. Laive buvo septynių asmenų įgula ir du keleiviai – Wagneris ir jo žmona. Jie susirgo jūros liga ir bailiai pasislėpė nuo vėtroės mažoje kabinoje. Šitaip keliaujant, Wagneris buvo įkvėptas parašyti operą apie legendinį laivą. Tai buvo lyg kulminacinis taškas Wagnerio nesėkmingo, chaotiško gyvenimo per pastaruosius penkerius metus. Audros siautėjimas nešė laivą į Norvegijos krantus, ir Wagneris ant denio atsistojo stebėjęs, kaip kapitonas manevravo laivą per uolotą labirintą ir ramesnius vandenius. Kai laivo įgula pradėjo dainuoti, laimėgai pasiekus krantą, jis išdėmėjo melodiją. Pagal ją dainą jis parašė chorą „Steuerman, lass die Wacht“ operai „Skrajojantis Olandas“ (Die Fliegende Holländer). Pats operos turinys laisvai paimtas iš Heinės poemos „Skrajojantis Olandas“ buvo

Richardas Wagneris (1813-1883)

Karaliaučiaus Muzikinis teatras, 1808-1944.

Nuotrauka iš Deutsches Theatermuseum.

baigtas rašyti Paryžiuje, o premjera įvyko Drezenė 1843 metais. „Skrajojantis Olandas“ buvo ne tiek romantinė opera kaip „Rienzi“, bet žymiai originalesnė. „Olande“ susiliejo reikatyvai su ariozais, ir kūrybiškai buvo Wagnerio antrojo etapo pradžia.

Kitas Karaliaučiuje gyvenęs kompozitorius buvo Otto Nicolai. Jo opera „Lustige Weiber von Windsor“ buvo ten sėkmingai pastatyta 1853 metais.

Karaliaučiaus Muzikinis teatras

Karaliaučiaus Muzikinis teatras buvo gražiojo miesto aikštėje. Pastatas buvo masyvios konstrukcijos, portalas atspindėjo romėnišką stilių. Architektas buvo Friedrich Gilly. 1936 metais Muzikinio teatro priangyje buvo atidengtas Richardo Wagnerio portretas, minint šimtmetį nuo jo buvimo Karaliaučiuje. 1944 metų rugpjūčio 27 d. Karaliaučius buvo Anglijos aviacijos lėktuvų bombarduotas. Pastatai, kurie dar buvo išlikę, buvo Rusijos aviacijos sunaikinti 1945 metais. Karaliaučiaus Muzikinis teatras nebuvo atstatytas, išlikę tik dokumentai Vokietijos archyvuose ir muziejuose. Pati Rytų Prūsijos teritorija, dabar vadinama „Niekieno žeme“, buvo tiek nuniokota ir apleista, kad kur ne kur tik griuvėsiai primena joje buvusią civilizaciją.

ŠALTINIAI

1. Gause, F. Die Geschichte der Stadt Königsberg. 3 t. 1968. Koeln, Bohlaus Verlag.
2. Osborne, Charles The Complete Operas of Richard Wagner, 1990. London. O'Mara Books Ltd.
3. Cooke, Deryck. Wagner Rides the Storm, bukletas prie plokštės „The Flying Dutchman“ 1977. London Records.
4. Deutsches Theatermuseum. München, Vokietija.

Adomas Varnas

(Atkelta iš 2 psl.)

Marija, man plaukai atsistojo ant galvos, ką aš čia plūriau? (72-73).

Lydimas nuotykų, jaunas Varnas: prieš patekdamas į Krokuva, atskrido į Varšuvą ir ten kuriam laikui „nutūpė“. Baigėsi jo nerūpestingasis jaunystės laikotarpis. Atėjo brandos metas, pilnas naujų iššūkių, naujų rūpesčių, su kuriais jis visada buvo pasiryžęs kovoti ir nepasiduoti.

Peterburge praleisti dveji su puse metų nepaėjo veltui. Stiglico mokykloje nebuvo dėstoma tapyba, bet joje Varnas gavo tvirtus piešimo pagrindus. Gal todėl jis visą gyvenimą vertino grafiškos linijos reikšmę. Plastiniame mene piešinį Varnas laikė vienu iš svarbių kūrinio komponentų, ne tik kuriančių formą, bet ir padedančių išryškinti jo slypintį gilesnį turinį.

NUORODOS

- 8 A. Varno rankraštis. – Autorės fondas.
- 9 Maknys V. Lietuvių teatro raidos bruožai. – V., – 1972.
- 10 Maknys V. Lietuvių teatro raidos bruožai. V., – 1972.
- 11 A. Varno atsiminimai, rašyti jo paties. Be datos. – Lituanistikos tyrimų ir studijų centras. – Čikaga.
- 12 Juozas Prunskis. Simto metų gyvenimas. – Draugas – Čikaga, – 1978.
- 13 I. Šlapelis. Adomas Varnas ir jo darbuotė. – Pradai ir žygiai. Kaunas, – 1926. – Nr. 8. – P. 189.

KAZIO VARNELIO LOBIAI PERKELIAMI Į VILNIŲ

Vilniaus savivaldybė neatlygintinai 99 metams perdavė du pastatus Senamiestyje profesorui ir dailininkui Kazii Varneliui. Didžiosios gatvės pastatose bus įsteigtas pirmas Lietuvoje privatus muziejus. Į šį muziejų iš JAV bus atgabenta Kazio Varnelio kolekcija – lituanistinė ir nelituanistinė biblioteka – daugiau kaip 7000 tomų, dailės kūrinių, žemėlapių, baldai, apie du šimtus paties profesoriaus darbų. (AGEP)

GRAŽINOS DIDELYTĖS DARBŲ PARODA

Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje surengta grafiškos Gražinos Didelytės orfortų paroda „Paslaptys“. Ši paroda skirta Lietuvos knygnešiams. „Šaknys“, „Medis“, „Lizdas“, „Lieptas“, „Slenkstis“, „Vargonai“ – tai vietos, kuriose Motiejus Baltūsis, Jurgis Bielinis, Stanislovas Didžiulis ir kiti knygnešiai slėpė į Lietuvą atgabentą draudžiamą literatūrą. Kiekvieno orforto pilksvame fone boluoja, plevėna nedrąsi šviesa – tarsi tų lietuviškų knygų skleidžiama šviesa, žinios, tarsi langas į platų pasaulį. Gražina Didelytė geriausiai pažįstama kaip Justino Marcinkevičiaus, Marcelijaus Martinaičio ir kitų poetų kūrinių iliustratorė. (Iš Vytauto Vitkuno recenzijos).

OSKARO MILAŠIAUS PĖDSAKAIS

Iš Paryžiaus grįžo Vilniui kino režisierius H. Šablevičius ir operatorius L. Karvelis. Jie kuria filmą apie Oskarą Milašių. Prancūzijos sostinėje buvo ieškoma šio nuostabaus žmogaus – mūsų diplomato ir poeto pėdsakų. Vaizdo juostoje įamžintas namas, kuriame O. Milašius gyveno, licejus, kur mokėsi, kavinė, į kurią mėgdavo užsėti, pabendrauti su kitais meno žmonėmis. Nufilmuotos ir Fontenblo, kapinės, priglaudusios jį amžinam poilsiui. Bet didžiausias išvykos į Paryžių laimėjimas – keletas archyvinų kadru, išsau-

POSMŲ ŽODŽIAI

Robertas Danys

Tu eini į aukščiausiąjį tikslą, apkabinęs nuogiausią svajonę. Kaip beviltiškai laikrodinis tikslas rimta aklo ir kurčio klejonei.

– Ar ilgai pabūsi su manim?
– Su tavim? Juk aš viena esu.
Aš viena.

– Ar tu tiki viltimi?

– Gal... Kai viltys tos – kitų.

Yra dar tikėjimas veidu.
Iliuzija kartais dar guodžia.
Bet... saulė parausta ir leidžias
į juodus gyvenimo suodžius.

Tik būk šalia. Laukta ir netikėta.
Tik nepastumk. Nesugrąžink atgal.
Esi balta, šviesi, nepalytėta,
tyra ir nuostabi. O gal...

Nelauk kol išvaudos. Išsivaduk
nuo žodžių knygoj, trupinių ant stalo.
Jei nieko neturi – išsivaduk.
Paskesk vaizduotėj, ir bus baisiai gera.

Aš su visais galiu kalbėti.
Galiu bučiuoti karštą saulę.
Visi – tirsti dažai paletės,
Bet kaip išmėtyti pasaulį.

Daug tikresnė pasakų šalis,
už tikrovę, išmatuotą žingsniais.
Kas esi minioj? Kodėl? Kuris?
Pasakoje klausimai ištrūpa...

Savanaudžių romantikų būrį
gaubia tinklas beprasmiškų žodžių.
Ir užpildo jų samonės turinį
svetimų gatvėn išmestas grožis.

Mažas namelis. Ugnis. Ji gera.
Klausimas geras. Žodis lyg pienas.
Freskoje snūdžia baltutė tyla
ir begalybė... O tu tikrai vienas...

Didelis gyvenimo fragmentas
daug didesnis. Ir ryškus be galo,
eina žemė remdamas ramentais.
Ne keliu, o pieva šalia kelio.

Čia negalvoju koks esu.
Esu skaidrus. Esu be laiko.
Čia niekas nekuria tiesų,
kurios sukausto ir sulauko.

Žibuntas Mikšys

Žibuntas Mikšys

Melodijos sodrumas gaubia širdį.
Pilka diena – pilka trapi kaliausė.
Kurie galėjo išklausyti – negirdi.
Kurie dar girdi – jau nebesiklauso.

Sapne aš taip lengvai galiu numirti.
Ir ne todėl, kad kai pabūsiu – gimsiu.
Todėl, kad sapnuose tau duoda mirtį,
o realybėje – pats ją prūmsiu.

Laukiu kol uždės tamsos karūną.
Kol suluš daiktų tekmė į širdį.
Aš statau. Ir statant viskas grūna.
Nors griuvimo aidas nesigirdi...

Norėčiau išgirsti tavo širdį.
Norėčiau paliest tavo veidą.
Nerodyk širdies beširdžiams.
Nerodyk veido dviširdžiams.

– Aš poetas. Aš poetas. –
šaukia akmenėlis kietas.
– Aš akmuo. Aš stabilus. –
šnabžda trūptantis žmogus.

Mes su dulkėmis vienodo dydžio,
nors atrodo daug mažesnis kalnas.
Ir stebiu iš aukšto paukščio skrydžio
stovintį save, užvertęs galvą.

Tu dar tikras, nors netikras
tavo atspindys kasdiena,
kur, lyg ištemps tigras,
atakuojį pilką sieną.

Prieglobstį, prieglobstį duokit.
Mano kaltes dovanokit
tiems, kurie stovi ant balto,
tiems, kurie nenusikalto.

Kaip gražu. Gražu ir tyra.
Kaip skambu. Vos prisilietus,
viskas į lašus subyra
ir pasiverčia į lietu.

Už devynių jūrų,
anoj žemės pusėj,
viskas taip, kaip buvo,
kol nebuvo mūsų.

Kažkoks kitas matas.
Jautrumas didesnis.
Jau rytas. Jau metas
smulkmėj pasimesti.

Paguoda – verkiant išsiverkt
ir pamatyt artėjant šviesą.
Paguoda – neverkiant išvert,
kol melas glamonėja tiesą.

gojusiu „gyvą“ O. Milašių. Juos režisierius surado konsulo Petro Klimo filmotekoje ir, savininkui mielai sutikus, persirašė į vaizdo juostą. Konsulo tėvas, iškilusius mūsų diplomatas P. Klimas mėgo filmuoti, kino juostoje yra įamžinęs ir žymių politikos veikėjų. Filmas apie O. Milašių („Žingsniai alėjos gale“) kuriamas už Lietuvos kultūros ir švietimo ministerijos skirtas lėšas, remiant Lietuvos katalikų bažnyčiai. Baigti šį darbą žadama vasario mėnesį.

Maisto gamybos ir jo apdorojimo problemos Lietuvoje

JONAS PABEDINSKAS

Lietuva tradiciniai buvo laikoma žemės ūkio kraštu. Isteigius vis daugiau ne agrarinės pramonės, paskutiniams dešimtmečiais jo svarba valstybei sumažėjo. Nežiūrint to, atgavus nepriklausomybę, ypač maisto žaliavų tiekimas pasidarė svarbiu gamybos srityje, prekiaujant su kitais kraštais. Ypač prekiaujant su rytiniais kaimynais ir ieškant gauti Lietuvai konvertuojamos valiutos. Į Rytus norime siųsti ne tik žaliavą, bet ir užbaigtus maisto produktus.

Vakarai naudojami tik žaliavomis, kurias įsigyja palankiomis kainomis. Konkuruojame tačiau su kitomis valstybėmis, ypač su tokiomis, kurios dar nėra panaikinusios kainų kontrolės. Žemės ūkio produktų ir žaliavų tarptautinė prekyba daug kur Vakaruose yra reguliuojama politiniais sumetimais, norint apsaugoti vietinių žemdirbių gerovę. Tai ypač matyti Vakarų Europoje. Užtat žemdirbių gamybos vaisiai nelengvai eksportuojami, nebent už žemas kainas. Todėl maisto apdorojimo pramonė pasidaro labai svarbi. Norima, kad ne žaliavos, o užbaigti ir supakuoti produktai jau už didesnes kainas būtų eksportuojami. Žinoma, tam reikia paruošti gerą kokybę, specifinių rinkų skoniui tinkamus ir patraukliai įpakuočius produktus, nes tik tokie produktai turi rungtis Vakarų rinkose su kitais visokiais gaminiais maisto parduotuvėse.

Amerikoje, norint pasiekti platiajį vartotojų visuomenę, reikia gaminius parduoti didesniame maisto parduotuvėse, daugiau negu dviejų milijonų dolerių metinės apyvartos. Tokių yra per 30,000. Iš viso maisto parduotuvių JAV-se yra apie 150,000. Apie 17,000 didžiųjų parduotuvių priklauso gerai žinomiems grandinėms, kurių supirkimas yra centralizuotas. Jos turi apie keliasdešimt ar kelis šimtus vienetų-parduotuvių.

Pasiūlymas tiekėjams yra toks didelis, kad jos apskaičiuoja kiek dolerių parduoduose nuo kiekvienos lentynos pusmetrio kas savaitę. Kitaip sakant, jei kokių konservuotų produktų grupę, kuri, parduotuvės lentynos pusmetryje sudėta, nepasiduoda už, sakykim, 600 dolerių ir savaitę, tai ji pakeičiama kita, kuri parduotuvę už 800 dolerių ir savaitę. Parduotuvės turi vis analizuoti savo verslą, nes jų pelnas yra tik du su puse procento nuo pardavimo kainos. Kadangi apyvarta yra didelė, tai tinkamai vedamos maisto parduotuvės gerai vertiasi, nors gali lengvai ir bankrutuoti dėl to žemo pelno procento.

Kitokių ir naujų maisto produktų pasiūlyti laukia eilė firmų. Visos nori tos lentynos vietą užpildyti, nes ir didelės maisto parduotuvės turi ribotą, nors ir ilgą lentynų skaičių. Dabar Amerikoje yra net taip, kad kai kurios didelės parduotuvės grandinės pareikalauja apie 50,000 dolerių iš maisto fabriko, kad ta grandinė viename rajone išmėgintų ir sužinotų ar jo produktas laimės užtektiną paklausą toje rinkoje.

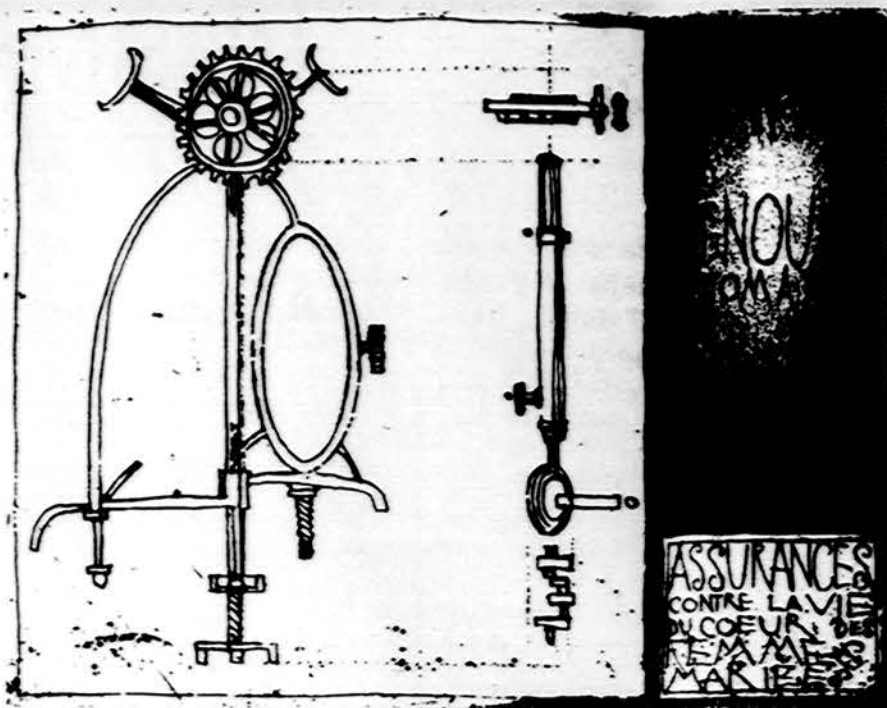
Amerikos vietinėje rinkoje pasirodo apie 8,000 naujų maisto produktų kasmet, iš kurių apie 5,000 atsiranda kai kurių didžiųjų maisto parduotuvių lentynose. Kiti nauji produktai siūlomi specialaus maisto pardavimo vienetuose. Naujų produktų ateityje gali pasirodyti dar daugiau, nes Amerikoje stengiamasi gerinti vartotojams skirtą maistą, atsižvelgiant į sveikatą, maist

tingumą ir ekologiją. Panašiai keičiasi ir Europos rinka. Žinoma, daug naujų produktų neišsilaiko rinkoje dėl stokos paklausos.

Pasiūlymą į Amerikos pavyzdį ir pastebėjimą kas darosi Europoje, gal galime padaryti porą pastabų, galiojančių ir Lietuvos žemės ūkio gaminių eksporto potencialui pramatyti. Nepaprasto našumo JAV-ų žemės ūkis daugiausia eksportuoja žaliavas (90%), o ne vartotojams jau paruoštus produktus. Viena to priežastis būtų ta, kad milžiniškos Amerikos tarptautinės bendrovės turi daugelyje kraštų savo fabrikus, kurie gamina vietinei paklausai tinkamus produktus. Daug kraštų turi visokius muitus ir kvotas, kad apsaugotų savo ūkininkus nuo užsienio konkurencijos. Prekyba tarp kraštų užbaigtų maisto produktų yra palyginamai menka. Kada Amerikoje ar Europoje matyti labai daug Azijoje gamintų tekstilės rūbų, tai iš ten apdorotų maisto produktų beveik nėra.

Tai nekoks mums pastabas, nes Lietuvai reikia daug, kiek galint daugiau aukštos pridėtinės vertės (value added) gaminių eksporto. Kitaip konkuruosime pasaulio rinkos kainomis ir kažin kaip greit sugebėsime pakelti mūsų žemės ūkio našumą iki Amerikos, Naujosios Zelandijos, Brazilijos ir kitų didžiųjų eksportierių lygio.

Laimė, kaip tik dabartinu laiku prasidėjo ir kelerius metus tęsis dideli apdorotų maisto produktų rinkos pasikeitimai. Gal pasiseks ir Lietuvoje išvystyti specialių produktų įpakavimą, kurie tikėtų tam tikroms Vakarų rinkoms. O kuo nors ypatingus maisto produktus galima parduoti ir už kiek geresnę kainą, negu šiaip maisto gaminius. Specializavimas dažnai padeda išvystyti gerus eksportus. Vokietija po II-o pasaulinio karo daugeliu atvejų mašinų gaminių srityje pasirinko specialių mašinų projektavimą, palikdami bendro tipo mašinų gamybą JAV-bėms, Japonijai ar Anglijai. Pavyzdžiui, užuot ruošė bendro tipo žemei kasti ir jai vežioti mašinas, specializuojasi anglies ar vario kasyklų tipo įrengimuose. Taip ir Lietuvoje siūlytina ieškoti galimybių gaminti specialius

Zibuntas Mikšys

maisto produktus, tinkamus Vakarams. Žinoma, jokių būdu negalima nukreipti dėmesio ir nuo rytinių rinkų, kur reikalingi jau visai kitokie.

Cia nešnekame apie žaliavų išvežimą, nes kai kurias bet kas už pigią kainą gali parduoti Vakarams. Nekalbame ir apie modernią duonos kepyklą, pastatytą užsieniečių, kad mes pigesnę ir geresnę duoną galėtume valgyti, bet iš kurios pelną išsivežtų užsieniečiai. Čia nekalbame apie visokias, dažnai nieko nereikšiančias sutartis, bet apie konkretius projektus. Čia kalbame apie kiekvienos lietuviškos gamyklos, žemės ūkio susigrupavimo, vyriausybės įstaigos stipriausią ir skubiausią iniciatyvą tas rinkas atrasti ir prie jų prisitaikyti. Tuo tarpu galime tik spėti, kiek konvertuojamos valiutos iš žaliavų eksporto jau kuris laikas „nugriebia“ žinantys kaip naudotis mūsų komandine sistema.

Kada kalbama apie tokį gyvybišką Lietuvos ekonomikos sektorių, tai vien vyriausybės pastangos, kad ir nuosirdžios, rasti išeitį dėl gerų eksportų yra per daug ribotos. Reikia visus ir tų uždavinį vykdyti įtraukti. Buvo dar senesni nepagrįsti viltis, kad Lietuvos žemės ūkis daug prisidės prie krašto ekonominio progreso. Vis prisimenami buvo tie gražūs bekonai, kurie plaukė į Angliją tarpkariniais laikais, arba tos riebios žąsys, parduotos į Vokietiją. Nepagalvojame, kad už triušą visa tai užauginti tais laikais mūsų ūkininkas gavo vos centus. Taip vergauti Lietuvos žemės ūkis kitiems kraštams negali. Užtat iš vienos pusės yra spaudimas turėti žemas kainas, iš kitos reikia atsižvelgti ir į kai

kurių norą ūkininkauti, kad ir palyginti smulkiuose ūkiuose. Pirmas žingsnis tai būtų įvedimas kiek galint daugiau privačios konkurencijos maisto perdirbimo ir pristatymo srityse. Buvusi nomenklatura apšiai tokių vienetų yra pasiėmusi ir savo rankas, ir ten konkurencijos mažai.

Tikėkimės, jog dabar suprasiame, kad mūsų žemės ūkis, taip kaip jis dabar išsivystęs, mūsų kraštui, užuot padėjęs, gali pasidaryti kaip tos girnos ant karklo visiems. Norėtumėm, kad būtų atvirkščiai, kad žemės ūkis turėtų save ir visą kraštą. Užtat tikėkimės, kad mūsų valdžios žmonės turės užtektinai tvirtos valios nustatyti tinkamai žemdirbiams veiklos gaires. Tokias, kurios būtų visai tautai naudingos šiandien ir ateityje.

Nauji leidiniai

• **Antanas Kučys. VILEŠIAI.** Trijų brolių darbai tautai. Deveniu Kultūrinio Fondo 1993 m. leidinys. Spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoje. Knyga didelio formato, 624 psl., iliustruota nuotraukomis. Tai monumentalus paminklas trim broliams Vilešiams, išvairiusiems gilia vėgą lietuvių tautos kultūriniam, politiniam ir visuomeniniam gyvenime devyniolikto šimtmečio pabaigoje ir dvidešimto pradžioje, kada tokių žmonių Lietuvai mirtinai reikėjo.

Reikia tik stebėtis veikalo autoriaus Antano Kučio kruopštumu, telkiant tokio pobūdžio knygai medžiagą ir patraukliai ją išdėstant, leidinio puslapiuose. Žinoma, pagrindiniai šios knygos stulpai yra Vilešiai. Bet vien tik jais nesiribojama. Duodama plati anų laikų istorinė panorama su spalvingais, bet labai realiais įvykių ir žmonių aprašais. Leidinys gausnias ir „Drauge“, kaina 27 dol., užsisakant paštą, dar plius ir persiuntimo išlaidos.

• **Agnė Lukšytė. BALTOJI CHRIZANTEMA.** Novelės. Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidykla. 1993. Išleista Hario Lukšės lešomis. Tiražas 1000 egz., knyga 208 psl., kaina nepažymėta. Tai Australijoje gyvenančios mūsų rašytojos trečioji beletristinė knyga, kurioje skaitytojas ras devynias noveles. Jose atskleidžiamas vidinis moterų pasaulis, dominuoja meilės ir ištikimybės motyvai australiškos buities kontekstuose.

• **Rūta Kleva Vidžiūnienė. SAŽINĖ.** Novelių rinkinys. Knyga išleista Lietuvoje 1994 m. Ją išleido UAB „Valstiečių laikraštis“. Tiražas 3000 egz. Kaina nepažymėta. Viršelis pieštas dail. A. Bagdono. Leidinyje yra septyniolika novelių, sudėtų į 159 knygos puslapius. Pabaigos metrikiniame puslapy skaitome, kad tai yra mūsų tautiečių JAV kasdienybės mozaika, truputį pašaipi, kviečianti pamąstyti, kartais apstulbinanti netikėtų minties posūkiu.

Žibuntas Mikšys: ex collectione Algimantas Kelertas

Algimantas Kelertas ėmė rinkti Prancūzijoje gyvenančio lietuvi dailininko Žibunto Mikšio (g. 1923) grafikos darbus 1965 metais. Tarp kitų to meto Čikagos lietuvių galerijos siūlomų kūrinių jie patraukė kolekcionieriaus akį linijos rafinuoimu, pilkų oforto pustoniu niuansais. Dr. Kelertą paviliojo dailininko miniatiūriniai atspaudai dideliuose popieriaus lakštuose, stebuklinga vaizdo ir tuščios plokštumos santykio estetika. Mikšio darbų elegancijoje bei intymiaje intelektualume jau trečią dešimtmetį kolekcionierius mato šių kūrinių kaupimo prasme.

Žibuntas Mikšys gimė Kaune. Mokėsi tapybos ir teatro kostiumų projektavimo Stuttgart'o meno akademijoje, Vokietijoje. 1962 metais dailininkas apsigyveno Paryžiuje. Mikšio kūrybai būdingas išorinis stimulus: ekslibriuose – žmogaus asmenybė, iliustracijose – literatūros kūrinių, šrifto kompozicijose – posakis ar frazė,

– tai lyg priežastis, skatinanti kūrėją imtis pieštuko ir metalo raizymo įrankio. O siekiamas efektas – idealus estetiškas. Savo miniatiūromis dailininkas, rodo, kuria ne tiek „paveikslą“, kiek maksimaliai estetizuotos erdvės lauką virš balto popieriaus lakšto. Toks oforto komponavimas į lapą unikalus ir reikšmingas lietuvių dailėje. Miniatiūra suteikia kryptį ir dažais nepaliesto lapo energijai, įjungdama ją į aktyviąją kūrinių kompoziciją. Dr. Kelerto kolekcijoje ši unikali Mikšio kūrybos ypatybė pabrėžtinai eksponuota, suteikiant žiūrovui galimybę grožėtis net dailininko rankos nelygiai nuplėšta lapo briauna. Žibunto Mikšio kūryba negausi sužetinėtais motyvais. Savo pasaulėjautos ir nuotaikos išsakyti menininkas naudoja keletą archetipinių įvaizdžių: plaštaką, gelę, moters figūrą, senus miesto namus. Kiekvienas šių įvaizdžių visų pirma skamba metaforiškai. Tai atminties ženklai, iš kurių

išstumta buitį ir fizikos dėsniai. Dažnai dailininkui artimi konceptualizmo principai – mintiniai išreikšti autorius renka plastiniai neįkainijami apipavidalintą tekstą ar ženklą-simbolį, siūlydamas žiūrovui patiam atrasti ir vystyti jo keliamą asociacijų grandinę.

Ši paroda – puikiai panaudota Algimanto Kelerto galimybė pasidalinti su kitais gero meno patirtimi ir praturtinti žiūrova dailininko, o tuo pačiu ir kolekcionieriaus, gyvenimo vertybių supratimu.

Danas Lapkus

• **Dailininko Žibunto Mikšio ofortų paroda „Žibuntas Mikšys: ex collectione Dr. Algimantas Kelertas“** vyks Galerijoje, 4317 South Wisconsin Avenue, Stickney, Illinois 60402, nuo šių metų sausio 30 iki vasario 13 dienos. Parodos atidarymas bus sekmadienį, sausio 30 dieną, nuo 3 iki 5 v.v. p.p. Galerijos lankymo valandos – pagal susitarimą.

Žibuntas Mikšys

Žibuntas Mikšys

Knyga apie Juzefą Pilsudskį: legenda ir atsiliepiamai

PETRAS MELNIKAS

Lenkų D. Nalenė ir T. Nalenė čia knyga *Juzefas Pilsudskis*, išleista Varšuvoje 1986 m. (Mintis, 1991) nelabai šlovina šį lenkų išlaisvinimo vadą nuo rusų ir vokiečių okupacijų. Gimęs 1867 m. Vilniaus krašte, kentėjo penkerius metus Sibire, metus vokiečių nelaisvėje I Pasaulinio karo gale, kovojo su bolševikais, užėmė Vilnių, buvo nekentiamas daugelio žmonių, partijų, seimo ir valdė Lenkiją po karo 4 metus geležine ranka. Keliems metams pasitraukęs, vėl paėmė valdžią 1926 m. sukilimu ir tapo beveik diktatoriumi iki savo mirties 1935 m.

Knyga koncentruojasi ne į jvykius, bet į įvairiausių atsiliepiamų apie keistą Pilsudskio garbės troškimą, saktumą, charakterio grubumą ir kai kurias klaidas, nors pats Pilsudskis niekada to sau nepripažino. Jis norėjęs Lenkijai 1772 m. sienų, bet tai įvykdyti jam nepasisekė. Apie Vilniaus užėmimą šitaip parašyta: „Varšuvoje ėmė sklisti gandai. Kalbėta, kad Viršininkas užėmė Gedimino miestą, turėdamas tikslą pasiskelbti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių. Kiti skelbė, kad didžiojo kunigaikščio karūną nori uždėti savo dukrai, endekiško miestelio nuomone, buvo gimusi iš ryšio su žyde Perlova“. Tai buvo tik neteisingi gandai. Paaiškėjo, kad tarybinių karių pajėgų išstūmimas iš kai kurių teritorijų palengvins lenkų-lietuvių bendradarbiavimą. Gal netgi bus žingsnis į unijos, kuri daugelį šimtmečių teikė galia Respublikai, atnaujinimą. Taip pat dėl to neįvedė užimtos teritorijos lenkiškos administracijos. Kaip tik priešingai, jo atsisakymas charakteringai pavadintas „I buvusios Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės gyventojus“, skelbė, kad Lenkija yra pasirengusi remti vietinių gyventojų išsivadavimą nuo rusų veiksmus. Tie planai buvo neres-

lūs. Tuo metu besikurianti Lietuvos valstybė savo didžiausiu priešu laikė būtent Lenkiją ir nenorėjo net girdėti apie susitaikymą, o ką jau kalbėti apie uniją, kurioje – pasvėrus abiejų pusių jėgas – būtų dominavusi Varšuva (145 p.).

Remiantis šia knyga, Lenkija šiandien galėtų pripažinti, jog neteisėtai užėmusi Vilnių.

Be to, „žygi į Vilnių Pilsudskis nuslėpė nuo seimo. Rūmų dauguma nepritarė tam puolimui...“ „Vadas įvykdė savo operaciją vėlykinių parlamento atostogų metu...“ (147 p.).

Kita įdomi Pilsudskio „klaida“. Kai „Baltagvardiečių generolai triumfo, Maskvą puolęs Denikinai, siekdamas galutinės pergalės prieš bolševikus, norėjo pasinaudoti Lenkijos kariuomene. Tarpininkaujant Anglijai ir Prancūzijai, jis iš Pilsudskio pareikalavo pradėti puolimą, o ypač laukė smūgio į Mozyrį. Šio plano įgyvendinimas iš tikrųjų galėjo būti be galo pavojingas Tarybų Rusijai. Tačiau lenkų vadas nesuvaldė jam skirtos rolės“. „Jis iš tiesų neturėjo Denikino pergalės. Jis visiškai nelaikė satisfakcija „baltojo“ generolo anekdotų programos, uždarantios Lenkiją siaurose etnografinėse sienose“. Taip sakant, norėjo ukrainiečių ir baltarusių žemių. Pilsudskis net „slaptai leido tarybinei pusei suprasti, kad būtent tokia bus jo pozicija. Raudonosios armijos vadovybė atitinkamai suprato tą deklaraciją. Atitraukti iš Lenkijos fronto daliniai buvo mesti prieš Denikiną armiją...“ „Denikinai... kaltino Pilsudskį lemtingai prisidėjus prie tarybų valdžios išlikimo“ (p. 148).

Daug tokių priekaištų randama Pilsudskio šioje knygoje. Tačiau knygos gale, istorijos m. kand. Algio Kasperavičiaus komentari sako, kad Pilsudskio diktūros „joki būdu negalima tapa-

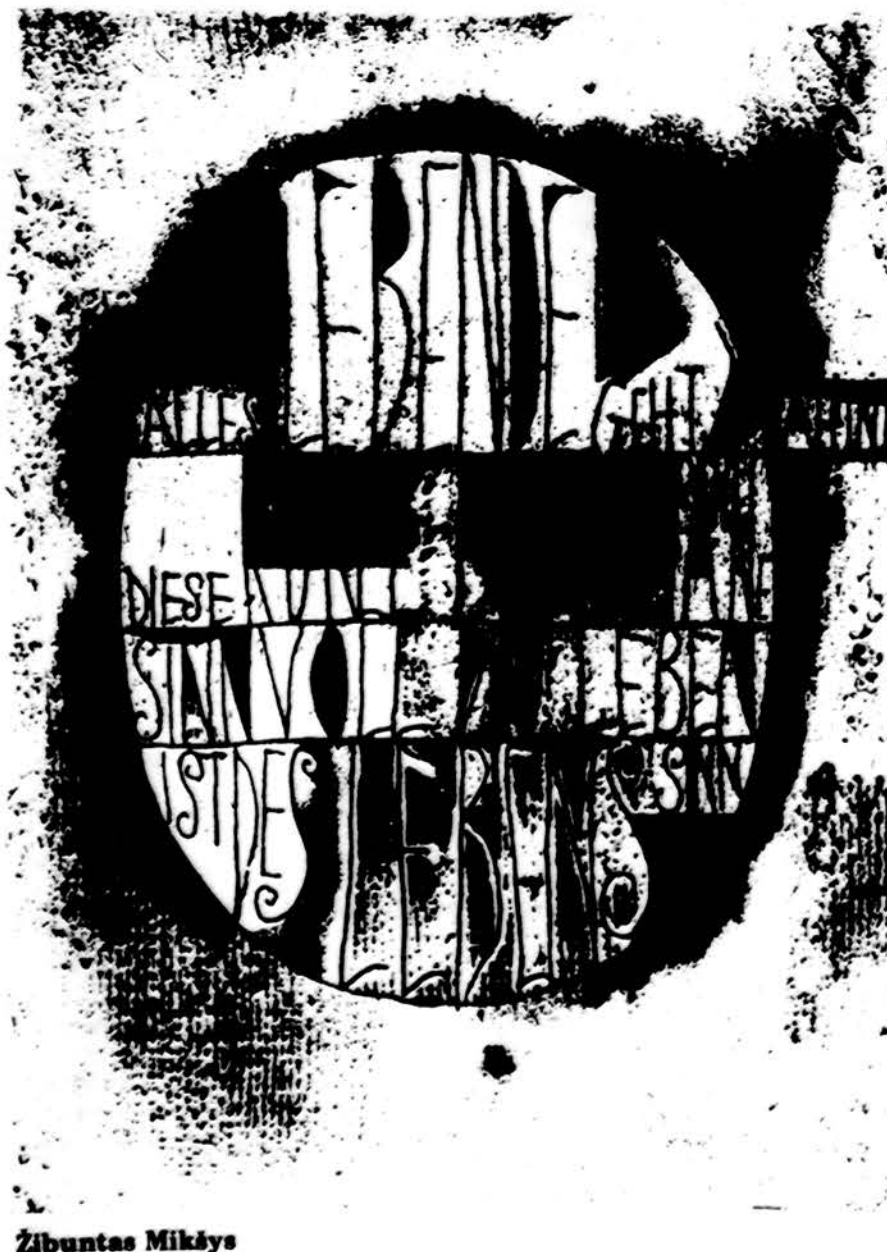
tinti su fašizmu, laikyti teroristiniu režimu. Ją būtų galima apibūdinti maksimaliu „antidemokratiniu bonapartizmu terminu“. Savo komentarus Kasperavičius baigia šitaip:

„Pilsudskis – tikrai neeilinė asmenybė Lenkijos istorijoje. Jis sugebėjo išnaudoti palankiai susiklostiusias aplinkybes ir pagerinti nepriklausomos valstybės atkūrimą“. (249 p.) Tačiau jis nekenė parlamentu beveik visą savo valdymo laiką. Tai ypač akivaizdu 1926 m. sukilime. Tada Pilsudskis suėmė daug generolų, apie penkiasdešimt deputatų ir senatorių, kitų, ne deputatų, buvo suimta keliolika tūkstančių, siautėjo teroras ir kankinimai, vienas generolas dingo be žinios.

Susirgęs Pilsudskis pageidavo, kad jo širdis būtų palaidota Vilniuje tarp karių kapų. Norėjo, kad ten būtų pervežti ir motinos palaikai, iki tol išsėję Lietuvai priklausiusiuose Sugučiuose. Po jo mirties, vyriausybės įsakymu, gedulas turėjo trukti šešias savaites. Palaidotas buvo beveik karališkai. Paskutinę pagarbą atidavė ir užsienis. Miręs maršalas seniau buvo kalbėjęs, kad po jo mirties Lenkijoje nebus tokių kaip jis, nemokės atitolinti karo su Vokietija. Taip ir atsitiko... Bekas ir Ridzas – Smiglas, kurie išliko po Pilsudskio legendos, kaip žinome, diplomatiškai neatlaikė Reicho puolimų ir kariškai nebuvo pasiruošę. Kaip tik šios knygos yra pakankamai neigiamai Pilsudskio vertinimų apie šiuos du vyrus ir blogų pranašimų Lenkijai.

BANKO IR TEATRO SUTARTIS VILNIUJE

Vilniaus akademinis dramos teatras ir Akcinis inovacinis bankas pasirašė sutartį, pagal kurią bankas įsipareigoja piniginių remti šio sezono teatro programai, o teatras reklamuoti banką savo afišose ir leidžiamuose bukletuose. Ši sutartis buvo rengiama gan ilgai, tačiau bankas akademini teatrą remia jau nuo praėjusių metų.

Žibuntas Mikšys